

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет**

Кафедра адміністративного права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Фінансове право»

на тему: «Правове регулювання місцевих податків і зборів: проблеми та шляхи удосконалення»

Студент групи: ПР-35

Луб'янський Богдан Олегович

Керівник: к.ю.н., доц. Ментух Н.Ф.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS__

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ	6
1.1. Поняття та економічна сутність місцевих податків і зборів	6
1.2. Місце місцевих податків у податковій системі України	7
1.3. Нормативно-правові засади та принципи місцевого оподаткування	9
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В УКРАЇНІ	12
2.1. Види місцевих податків і зборів та їх правова характеристика.....	12
2.2. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері місцевого оподаткування	14
2.3. Порядок встановлення та адміністрування місцевих податків і зборів	17
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ	20
3.1. Проблеми чинного законодавства у сфері місцевих податків і зборів..	20
3.2. Зарубіжний досвід організації місцевого оподаткування	22
3.3. Напрями вдосконалення правового регулювання місцевих податків і зборів в Україні	24
ВИСНОВКИ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	29

ВСТУП

У сучасних умовах реформування фінансової системи України особливого значення набуває ефективне функціонування системи місцевого оподаткування як ключового інструмента забезпечення фінансової самостійності територіальних громад. Децентралізаційні процеси, що тривають в Україні, зумовлюють необхідність переосмислення ролі місцевих податків і зборів у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів, що прямо впливає на соціально-економічний розвиток регіонів та рівень якості публічних послуг.

Актуальність теми міждисциплінарної курсової роботи «Правове регулювання місцевих податків і зборів: проблеми та шляхи удосконалення» зумовлена необхідністю підвищення ефективності правового регулювання у сфері місцевого оподаткування, удосконалення механізмів адміністрування податків та усунення існуючих законодавчих колізій. Незважаючи на наявність значної нормативно-правової бази, зокрема Податкового кодексу України та Бюджетного кодексу України, практика застосування норм свідчить про низку проблем, пов'язаних із недостатньою чіткістю правового регулювання, обмеженістю фіскальної автономії місцевих органів влади та недосконалістю механізмів контролю за надходженнями до місцевих бюджетів.

Питання місцевого оподаткування досліджувалися як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Серед українських дослідників вагомий внесок у розробку проблематики місцевих фінансів та податкової системи зробили М. П. Кучерявенко, О. О. Гетьман, В. І. Кравченко, Д. І. Дема та інші. У зарубіжній науковій літературі питання фінансової децентралізації та місцевого оподаткування розглядаються у працях OECD та Світового банку, де акцентується увага на необхідності розширення податкової автономії місцевих органів влади як умови ефективного управління публічними фінансами. Водночас, попри значну кількість досліджень, проблематика

вдосконалення правового регулювання місцевих податків в Україні залишається недостатньо вирішеною та потребує подальшого наукового опрацювання.

Метою дослідження є комплексний аналіз правового регулювання місцевих податків і зборів в Україні та визначення напрямів його удосконалення.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. розкрити теоретико-правові засади місцевих податків і зборів;
2. визначити місце місцевих податків у податковій системі України;
3. проаналізувати нормативно-правову базу місцевого оподаткування;
4. охарактеризувати види місцевих податків і зборів та особливості їх правового регулювання;
5. дослідити повноваження органів місцевого самоврядування у сфері оподаткування;
6. виявити проблеми чинного законодавства у сфері місцевих податків і зборів;
7. проаналізувати зарубіжний досвід організації місцевого оподаткування;
8. запропонувати шляхи вдосконалення правового регулювання місцевих податків і зборів в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі встановлення, справляння та адміністрування місцевих податків і зборів в Україні.

Предметом дослідження виступають правові норми, що регулюють систему місцевого оподаткування, а також механізми їх практичного застосування.

Методами дослідження є загальнонаукові та спеціально-юридичні методи, зокрема: аналіз і синтез, системно-структурний метод, порівняльно-правовий метод, формально-юридичний метод, а також метод узагальнення. Використання зазначених методів дозволило комплексно дослідити правову

природу місцевих податків і зборів та виявити проблемні аспекти їх правового регулювання.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження та включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. У першому розділі розглядаються теоретико-правові основи місцевих податків і зборів. У другому розділі аналізуються особливості їх правового регулювання в Україні. Третій розділ присвячено проблемам чинного законодавства, зарубіжному досвіду та шляхам удосконалення системи місцевого оподаткування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ

1.1. Поняття та економічна сутність місцевих податків і зборів

Місцеві податки і збори є важливою складовою податкової системи України та ключовим елементом фінансової основи місцевого самоврядування. Їх правове регулювання здійснюється насамперед Податковим кодексом України, який визначає перелік місцевих податків і зборів, порядок їх встановлення, справляння та зарахування до відповідних бюджетів [2]. Вони формують власні доходи місцевих бюджетів і забезпечують фінансову самостійність територіальних громад.

З економічної точки зору місцеві податки і збори виступають інструментом перерозподілу фінансових ресурсів на рівні територіальних громад. Вони забезпечують фінансування суспільних благ місцевого значення, таких як благоустрій, розвиток інфраструктури, освіта, охорона здоров'я та соціальні послуги. Таким чином, вони мають локальний характер і безпосередньо пов'язані з потребами населення конкретної території.

У науковій літературі місцеві податки і збори визначаються як обов'язкові, безповоротні платежі, що встановлюються в межах повноважень органів місцевого самоврядування відповідно до законодавства. Як зазначає М. П. Кучерявенко, вони є інструментом реалізації фінансової автономії територіальних громад та важливим елементом децентралізації публічних фінансів [7]. Подібної позиції дотримуються й інші українські дослідники, які підкреслюють їх значення для зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів [11; 13].

Економічна сутність місцевих податків проявляється у виконанні ними фіскальної, регулюючої та стимулюючої функцій. Фіскальна функція полягає у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів, регулююча — у впливі на економічну поведінку платників через ставки та пільги, а стимулююча — у

створенні умов для розвитку підприємництва та інвестиційної активності на місцевому рівні.

Важливою характеристикою місцевих податків і зборів є їх зв'язок із принципом фінансової децентралізації, відповідно до якого частина бюджетних повноважень передається від державного рівня до місцевого. Це положення підтверджується положеннями Бюджетного кодексу України та законодавства про місцеве самоврядування [3; 4]. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність використання бюджетних ресурсів, оскільки органи місцевого самоврядування краще орієнтуються у потребах територіальних громад.

Отже, місцеві податки і збори є системою обов'язкових платежів, що виконують як фіскальну, так і регулятивну функції, забезпечуючи фінансову основу місцевого самоврядування та сприяючи соціально-економічному розвитку територій.

1.2. Місце місцевих податків у податковій системі України

Місцеві податки і збори посідають важливе місце в податковій системі України, виступаючи одним із ключових інструментів забезпечення фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Їх значення визначається не лише фіскальною функцією, а й роллю у реалізації принципів бюджетної децентралізації, що є однією з базових тенденцій розвитку сучасної фінансової системи держави.

Податкова система України є багаторівневою і включає загальнодержавні та місцеві податки і збори. Відповідно до Податкового кодексу України, місцеві податки і збори встановлюються рішеннями органів місцевого самоврядування в межах, визначених законом, і є обов'язковими до сплати на відповідній території [2]. Це означає, що вони функціонують на нижчому рівні податкової системи, але при цьому мають безпосередній вплив на формування дохідної частини місцевих бюджетів.

У структурі податкової системи місцеві податки виконують роль стабільного джерела доходів громад, забезпечуючи фінансування суспільних послуг локального значення. На відміну від загальнодержавних податків, які спрямовуються до державного бюджету та перерозподіляються через систему міжбюджетних трансфертів, місцеві податки залишаються у розпорядженні територіальних громад, що підвищує їх фінансову самостійність.

Бюджетний кодекс України закріплює принципи розмежування доходів між рівнями бюджетної системи та визначає місцеві податки як складову власних доходів місцевих бюджетів [3]. Це положення є ключовим для розуміння їх місця у фінансовій архітектурі держави, оскільки саме власні доходи визначають рівень незалежності місцевої влади у прийнятті управлінських рішень.

У сучасних умовах реформування системи місцевого самоврядування в Україні місцеві податки набувають особливого значення як інструмент забезпечення фінансової спроможності територіальних громад. Зокрема, в умовах децентралізації відбувається поступове розширення їх ролі у формуванні місцевих бюджетів, що дозволяє зменшити залежність від трансфертів із державного бюджету та підвищити відповідальність органів місцевої влади за ефективність використання фінансових ресурсів.

Науковці підкреслюють, що місцеві податки є не лише фіскальним інструментом, а й важливим елементом системи публічних фінансів, який забезпечує баланс між централізацією та децентралізацією фінансових ресурсів. Зокрема, у працях В. І. Кравченка та П. В. Мельника зазначається, що місцеві податки формують основу фінансової самодостатності громад і є показником рівня розвитку місцевого самоврядування [11; 13].

Важливо також зазначити, що місцеві податки інтегровані у загальну систему бюджетного регулювання, яка включає механізми міжбюджетних трансфертів, дотацій та субвенцій. Це означає, що вони функціонують у

взаємозв'язку з іншими елементами фінансової системи держави, забезпечуючи її збалансованість та стабільність.

Крім того, місцеві податки виконують регулюючу функцію у межах територіальних громад, впливаючи на економічну активність суб'єктів господарювання. Через встановлення ставок та податкових пільг органи місцевого самоврядування можуть стимулювати розвиток малого і середнього бізнесу, залучення інвестицій та підвищення зайнятості населення.

Отже, місцеві податки і збори займають важливе структурне місце у податковій системі України, виступаючи фінансовою основою місцевого самоврядування та інструментом реалізації політики децентралізації. Їх значення полягає у забезпеченні балансу між державними та місцевими фінансовими інтересами, а також у підвищенні ефективності управління публічними фінансами на місцевому рівні.

1.3. Нормативно-правові засади та принципи місцевого оподаткування

Нормативно-правові засади місцевого оподаткування в Україні становлять систему взаємопов'язаних правових актів, які регулюють порядок встановлення, справляння та контролю за сплатою місцевих податків і зборів. Основу цієї системи становлять Конституція України, Податковий кодекс України, Бюджетний кодекс України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», а також підзаконні нормативно-правові акти органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування [1].

Конституція України закріплює принципи фінансової основи місцевого самоврядування, визначаючи, що матеріальною і фінансовою базою є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, а також інші ресурси, необхідні для реалізації повноважень територіальних громад [1]. Це створює

конституційне підґрунтя для існування системи місцевого оподаткування як одного з основних джерел формування місцевих фінансів.

Ключовим нормативно-правовим актом у сфері місцевого оподаткування є Податковий кодекс України, який визначає вичерпний перелік місцевих податків і зборів, порядок їх встановлення, граничні ставки та особливості адміністрування [2]. Важливою особливістю є те, що органи місцевого самоврядування не можуть вводити нові податки поза межами, визначеними законом, що забезпечує єдність податкової системи держави.

Бюджетний кодекс України регулює питання розподілу доходів між державним і місцевими бюджетами та визначає місцеві податки як складову власних доходів бюджетів територіальних громад [3]. Це положення є ключовим для забезпечення фінансової автономії місцевого самоврядування та реалізації принципу децентралізації публічних фінансів.

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає повноваження органів місцевого самоврядування щодо встановлення місцевих податків і зборів у межах, передбачених законом, а також їх роль у формуванні та виконанні місцевих бюджетів [4]. Таким чином, правове регулювання місцевого оподаткування базується на поєднанні норм податкового та бюджетного законодавства.

Окрім нормативно-правової бази, важливе значення мають принципи місцевого оподаткування, які визначають загальні засади функціонування цієї системи. До основних принципів належать:

- принцип законності, який передбачає встановлення місцевих податків виключно на основі закону та в межах повноважень, визначених Податковим кодексом України [2];
- принцип єдності податкової системи, що забезпечує узгодженість місцевих податків із загальнодержавною податковою політикою;
- принцип фіскальної достатності, відповідно до якого місцеві податки повинні забезпечувати належний рівень доходів місцевих бюджетів для виконання їхніх функцій;

- принцип самостійності місцевих бюджетів, який гарантує право органів місцевого самоврядування самостійно розпоряджатися власними доходами;

- принцип справедливості та рівності оподаткування, що передбачає недопущення дискримінації платників податків та врахування їх платоспроможності;

- принцип стабільності податкового законодавства, який є важливим для забезпечення прогнозованості податкової політики на місцевому рівні.

Науковці підкреслюють, що саме дотримання цих принципів забезпечує ефективність функціонування системи місцевого оподаткування та її відповідність європейським стандартам публічних фінансів. Зокрема, у працях вітчизняних дослідників наголошується на важливості поєднання принципу централізованого правового регулювання із фінансовою автономією територіальних громад, що дозволяє досягти балансу між державними та місцевими інтересами [11; 13].

Отже, нормативно-правові засади місцевого оподаткування в Україні формують цілісну систему правового регулювання, яка базується на конституційних положеннях, податковому та бюджетному законодавстві. Принципи місцевого оподаткування забезпечують її стабільність, справедливість та ефективність, а також створюють умови для подальшого розвитку фінансової децентралізації в Україні.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В УКРАЇНІ

2.1. Види місцевих податків і зборів та їх правова характеристика

Система місцевих податків і зборів в Україні є важливою складовою податкової системи держави та одним із ключових інструментів формування фінансової бази місцевого самоврядування. Її правове регулювання здійснюється насамперед Податковим кодексом України, який визначає вичерпний перелік місцевих податків і зборів, порядок їх встановлення, граничні ставки та особливості адміністрування [2]. Такий підхід забезпечує єдність податкової системи держави, але водночас обмежує самостійність органів місцевого самоврядування у формуванні власної податкової політики.

Місцеві податки і збори мають складну правову та економічну природу, оскільки одночасно виконують фіскальну, регулюючу та частково стимулюючу функції. Фіскальна функція полягає у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів, регулююча - у впливі на поведінку платників податків та економічні процеси на території громади, а стимулююча - у створенні умов для розвитку підприємництва, інвестиційної активності та підвищення якості місцевих послуг.

Відповідно до чинного законодавства України, до системи місцевих податків і зборів належать: податок на майно, єдиний податок, туристичний збір, а також збір за місця для паркування транспортних засобів [2]. Кожен із цих елементів має власні особливості правового регулювання, об'єкт оподаткування та економічне призначення, що визначає їх роль у формуванні місцевих бюджетів.

Податок на майно є одним із найбільш стабільних джерел доходів місцевих бюджетів, оскільки базується на оподаткуванні нерухомості, земельних ділянок та транспортних засобів. Його особливість полягає у

відносній стабільності надходжень, оскільки об'єкти оподаткування є малорухомими та не залежать від короткострокових економічних коливань.

Єдиний податок займає особливе місце у системі місцевого оподаткування, оскільки він безпосередньо пов'язаний із розвитком малого та середнього бізнесу. Його спрощений механізм сприяє легалізації підприємницької діяльності та зменшенню адміністративного навантаження на платників, а частина його надходжень спрямовується до місцевих бюджетів, що підсилює їх фінансову спроможність [2; 3].

Туристичний збір є цільовим місцевим податком, який сплачують особи, що тимчасово розміщуються на території громади. Його значення полягає у фінансуванні розвитку туристичної інфраструктури, благоустрою територій та підвищенні туристичної привабливості регіонів.

Збір за місця для паркування транспортних засобів виконує переважно регулюючу функцію, оскільки дозволяє органам місцевого самоврядування впливати на організацію дорожнього руху та використання міського простору, одночасно забезпечуючи додаткові надходження до бюджету.

Особливістю правового регулювання місцевих податків і зборів є те, що вони встановлюються рішеннями місцевих рад у межах, визначених Податковим кодексом України. Це означає, що органи місцевого самоврядування не мають права виходити за межі законодавчо встановлених ставок та об'єктів оподаткування, що забезпечує єдність податкової системи держави [2].

Узагальнена характеристика місцевих податків і зборів наведена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Види місцевих податків і зборів та їх характеристика

Вид місцевого податку/збор	Об'єкт оподаткування	Платники	Основна функція	Значення для місцевих бюджетів
----------------------------	----------------------	----------	-----------------	--------------------------------

у				
Податок на майно	Нерухомість, земля, транспортні засоби	Фізичні та юридичні особи	Фіскальна	Стабільне формування доходів бюджетів громад
Єдиний податок	Доходи суб'єктів малого підприємництва	ФОП та юридичні особи	Фіскально-стимулююча	Підтримка малого бізнесу та стабільні надходження
Туристичний збір	Тимчасове проживання у місцях розміщення	Туристи та відвідувачі	Регулятивно-фіскальна	Розвиток туристичної інфраструктури
Збір за паркування	Місця для паркування транспортних засобів	Власники транспортних засобів	Регулятивна	Організація міського простору та додаткові доходи

Таким чином, система місцевих податків і зборів в Україні є чітко структурованою та нормативно визначеною. Вона забезпечує баланс між державним регулюванням і фінансовою автономією територіальних громад, сприяючи формуванню стабільної дохідної бази місцевих бюджетів та розвитку місцевого самоврядування.

2.2. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері місцевого оподаткування

Органи місцевого самоврядування є ключовими суб'єктами реалізації податкової політики на місцевому рівні, оскільки саме вони забезпечують практичне впровадження механізмів місцевого оподаткування та формування дохідної частини місцевих бюджетів. Їх повноваження у цій сфері визначаються Конституцією України, Податковим кодексом України та Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4].

Конституційні засади місцевого самоврядування передбачають, що територіальні громади мають право самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах закону, включаючи формування, затвердження та виконання місцевих бюджетів [1]. Це створює базове правове підґрунтя для реалізації податкових повноважень органів місцевої влади.

Відповідно до Податкового кодексу України, органи місцевого самоврядування наділені правом встановлювати місцеві податки і збори в межах переліку та граничних параметрів, визначених законом [2]. Важливо, що вони не можуть запроваджувати нові податки або змінювати елементи податку поза межами, встановленими державою, що забезпечує єдність податкової системи України.

До основних повноважень органів місцевого самоврядування у сфері місцевого оподаткування належать:

1. прийняття рішень про встановлення місцевих податків і зборів;
2. визначення ставок податків у межах, встановлених Податковим кодексом;
3. встановлення податкових пільг для окремих категорій платників;
4. затвердження елементів податкового адміністрування на місцевому рівні;
5. контроль за надходженням коштів до місцевих бюджетів;
6. планування дохідної частини місцевих бюджетів [2; 4].

Таким чином, органи місцевого самоврядування виконують як нормативну, так і фінансово-управлінську функцію у сфері місцевого оподаткування. Вони виступають посередником між державою та

платниками податків, забезпечуючи реалізацію податкової політики на місцях.

Важливою особливістю є те, що рішення про встановлення місцевих податків і зборів приймаються виключно на пленарних засіданнях місцевих рад. Такі рішення є обов'язковими для виконання на відповідній території, що підкреслює їх нормативний характер. Водночас ці рішення повинні відповідати вимогам Податкового кодексу України, що обмежує дискрецію місцевих органів влади.

У практичному вимірі органи місцевого самоврядування відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності громад. Саме від їх рішень залежить ефективність використання податкового потенціалу території, рівень бюджетної забезпеченості та можливості фінансування соціально-економічного розвитку.

Бюджетний кодекс України додатково закріплює за місцевими органами влади функції щодо планування та виконання місцевих бюджетів, що включає прогнозування надходжень від місцевих податків і зборів та контроль за їх використанням [3]. Це дозволяє забезпечити комплексний підхід до управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні.

У науковій літературі підкреслюється, що обсяг повноважень органів місцевого самоврядування у сфері оподаткування є індикатором рівня фінансової децентралізації держави. Чим ширші їх податкові повноваження, тим вищий рівень фінансової автономії територіальних громад. Водночас в Україні спостерігається модель обмеженої податкової децентралізації, коли ключові елементи податкової системи визначаються на державному рівні, а місцеві органи мають лише регуляторні функції в межах закону [13].

Отже, повноваження органів місцевого самоврядування у сфері місцевого оподаткування мають чітко визначений правовий характер і поєднують елементи самостійності та державного регулювання. Вони забезпечують функціонування системи місцевих податків і зборів, сприяють

формуванню доходної бази місцевих бюджетів та реалізації принципів децентралізації публічних фінансів в Україні.

2.3. Порядок встановлення та адміністрування місцевих податків і зборів

Порядок встановлення та адміністрування місцевих податків і зборів в Україні є важливою складовою механізму функціонування податкової системи та безпосередньо впливає на формування дохідної частини місцевих бюджетів. Його правове регулювання здійснюється переважно Податковим кодексом України, а також актами органів місцевого самоврядування, які приймаються в межах наданих законом повноважень [2; 4].

Процес встановлення місцевих податків і зборів має нормативно визначений характер і базується на принципі законності. Це означає, що органи місцевого самоврядування не можуть самостійно створювати нові податкові платежі, а лише приймають рішення щодо запровадження вже передбачених Податковим кодексом України місцевих податків і зборів на відповідній території [2].

Першим етапом встановлення місцевих податків є прийняття рішення місцевою радою (сільською, селищною або міською) про їх запровадження. У такому рішенні обов'язково визначаються елементи податку: ставка, податковий період, об'єкт оподаткування, пільги (за наявності), а також особливості справляння. При цьому всі ці елементи повинні відповідати нормам Податкового кодексу України, який встановлює граничні межі податкового навантаження.

Другим етапом є офіційне оприлюднення рішення органу місцевого самоврядування. Це є обов'язковою умовою набрання ним чинності, що забезпечує принцип публічності та прозорості податкової політики. Як правило, такі рішення оприлюднюються на офіційних вебсайтах місцевих рад або в інший визначений законодавством спосіб.

Третім етапом є адміністрування місцевих податків і зборів, яке здійснюється органами Державної податкової служби України. Вони забезпечують облік платників податків, контроль за правильністю нарахування та своєчасністю сплати податкових зобов'язань, а також застосування заходів відповідальності у разі порушення податкового законодавства [2].

Важливою особливістю адміністрування місцевих податків є те, що воно здійснюється за єдиними правилами податкового адміністрування, встановленими на державному рівні. Це забезпечує уніфікований підхід до контролю та зменшує ризики зловживань на місцях.

Бюджетний кодекс України визначає, що надходження від місцевих податків і зборів зараховуються безпосередньо до відповідних місцевих бюджетів, формуючи їх власні доходи [3]. Це підкреслює значення місцевих податків як фінансової основи самостійності територіальних громад.

У процесі адміністрування важливу роль відіграє також інформаційна взаємодія між органами місцевого самоврядування та податковими органами. Вона включає обмін даними про платників податків, об'єкти оподаткування, нараховані суми та фактичні надходження. Така взаємодія забезпечує ефективність контролю та підвищує рівень податкової дисципліни.

Науковці відзначають, що чинна система адміністрування місцевих податків в Україні має як позитивні, так і проблемні аспекти. З одного боку, централізоване адміністрування через Державну податкову службу забезпечує єдність підходів і контроль, а з іншого - обмежує роль органів місцевого самоврядування у безпосередньому управлінні податковими надходженнями, що знижує рівень їх фінансової автономії [11; 13].

Отже, порядок встановлення та адміністрування місцевих податків і зборів в Україні є чітко регламентованим і включає етапи прийняття рішень місцевими радами, їх офіційного оприлюднення та подальшого податкового адміністрування державними органами. Така модель забезпечує баланс між

централізованим контролем і децентралізованим прийняттям рішень, що є характерною рисою сучасної системи місцевого оподаткування в Україні.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ

3.1. Проблеми чинного законодавства у сфері місцевих податків і зборів

Система правового регулювання місцевих податків і зборів в Україні загалом сформована та базується на положеннях Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України та законодавства про місцеве самоврядування [2; 3; 4]. Водночас її практичне застосування виявляє низку системних проблем, які знижують ефективність функціонування місцевого оподаткування та обмежують фінансову спроможність територіальних громад.

Однією з ключових проблем є обмеженість податкової автономії органів місцевого самоврядування. Хоча місцеві ради формально мають право встановлювати місцеві податки і збори, фактично їх повноваження суттєво звужені Податковим кодексом України, який визначає вичерпний перелік таких платежів, граничні ставки та основні елементи податку [2]. Це призводить до того, що місцеві органи влади не можуть гнучко реагувати на економічні потреби своїх територій.

Другою суттєвою проблемою є недостатня стабільність та передбачуваність податкового законодавства. Часті зміни до Податкового кодексу України ускладнюють довгострокове бюджетне планування на місцевому рівні та знижують ефективність управління фінансовими ресурсами. Органи місцевого самоврядування змушені постійно адаптувати свої рішення до змін законодавства, що створює додаткове адміністративне навантаження.

Третьою проблемою є нерівномірність податкової бази між територіальними громадами. Економічний потенціал регіонів суттєво відрізняється, що призводить до значної диференціації у надходженнях від

місцевих податків. У результаті більш економічно розвинені громади отримують значно більші доходи, тоді як менш розвинені залишаються залежними від державних дотацій [3].

Також слід відзначити недосконалість механізмів адміністрування місцевих податків. Попри те, що адміністрування здійснюється Державною податковою службою, на практиці існують проблеми з обліком об'єктів оподаткування, своєчасністю надходжень та контролем за повнотою сплати податків. Це негативно впливає на наповнення місцевих бюджетів.

Ще однією проблемою є обмеженість інструментів податкового стимулювання на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування мають право встановлювати пільги, але їх можливості є обмеженими законодавчими рамками, що знижує ефективність використання податкової політики як інструменту економічного розвитку територій.

Важливим недоліком є також низький рівень узгодженості між податковим та бюджетним законодавством, що іноді призводить до колізій у практичному застосуванні норм та ускладнює процес планування місцевих бюджетів.

У науковій літературі зазначається, що чинна модель місцевого оподаткування в Україні є компромісною між централізованою та децентралізованою системами, однак вона ще не забезпечує повною мірою фінансової самостійності територіальних громад [11; 13]. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення законодавства у напрямі розширення податкових повноважень місцевих органів влади та підвищення ефективності адміністрування.

Отже, основними проблемами чинного законодавства у сфері місцевих податків і зборів є обмеженість податкової автономії, нестабільність нормативної бази, нерівномірність податкової спроможності громад, недосконалість адміністрування та недостатня узгодженість між нормативно-правовими актами. Вирішення цих проблем є необхідною умовою

підвищення ефективності системи місцевого оподаткування та зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування в Україні.

3.2. Зарубіжний досвід організації місцевого оподаткування

Дослідження зарубіжного досвіду організації місцевого оподаткування є важливим для розуміння можливих напрямів удосконалення податкової системи України, оскільки дозволяє виявити ефективні моделі фінансової децентралізації та механізми забезпечення автономії місцевих бюджетів. У більшості розвинених країн місцеві податки є основним джерелом доходів територіальних громад і відіграють ключову роль у забезпеченні їх фінансової самостійності.

У країнах Європейського Союзу характерною є висока частка місцевих податків у структурі доходів місцевих бюджетів. Наприклад, у Німеччині важливим елементом місцевого оподаткування є промисловий податок (Gewerbesteuer), який сплачується підприємствами і безпосередньо формує доходи муніципалітетів. Водночас місцеві органи влади мають значну свободу у встановленні ставок у межах законодавчо визначених параметрів, що забезпечує баланс між державним регулюванням і фінансовою автономією громад.

У Франції система місцевого оподаткування традиційно включала податки на житло та нерухомість, які формували основу доходів комун. Хоча останніми роками відбувається реформування цієї системи, загальний принцип залишається незмінним - місцеві податки є ключовим джерелом фінансування місцевих органів влади та забезпечують їхню незалежність від центрального бюджету.

У Польщі місцеве оподаткування також відіграє важливу роль у фінансовій системі. Гміни мають право встановлювати ставки місцевих податків у межах, визначених державою, зокрема податку на нерухомість, транспортного податку та сільськогосподарського податку. Важливою

особливістю польської моделі є значна децентралізація фінансових повноважень та чіткий розподіл доходів між різними рівнями місцевого самоврядування.

У країнах Північної Європи, зокрема у Швеції та Данії, місцеві податки становлять основну частину доходів муніципалітетів. Найбільш поширеним є прибутковий податок, який встановлюється місцевими органами влади у межах досить широкої автономії. Така модель забезпечує високий рівень фінансової незалежності громад, але водночас вимагає високого рівня податкової дисципліни та прозорості управління.

Для наочності основні особливості зарубіжних моделей місцевого оподаткування можна узагальнити у таблиці.

Таблиця 3.1

Зарубіжний досвід організації місцевого оподаткування

Країна	Основні місцеві податки	Рівень автономії громад	Особливості моделі
Німеччина	Податок на бізнес, податок на майно	Високий	Гнучке встановлення ставок у межах закону
Франція	Податок на нерухомість, житловий податок	Середній	Реформована система з державною підтримкою
Польща	Податок на нерухомість, транспортний податок	Середньо-високий	Чіткий розподіл повноважень між рівнями влади
Швеція	Муніципальний прибутковий податок	Дуже високий	Основне джерело доходів місцевих бюджетів
Данія	Місцевий прибутковий податок	Дуже високий	Висока фінансова автономія громад

Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що ефективні системи місцевого оподаткування базуються на трьох ключових принципах: достатній рівень фінансової автономії місцевих органів влади, стабільність податкового законодавства та чіткий розподіл повноважень між державним і місцевим рівнями.

Для України особливо важливим є досвід країн Європейського Союзу щодо розширення податкової бази місцевих бюджетів та надання громадам більшої свободи у встановленні ставок місцевих податків. Водночас необхідно враховувати ризики надмірної диференціації доходів між регіонами, що може потребувати ефективної системи міжбюджетного вирівнювання.

Таким чином, зарубіжний досвід демонструє, що підвищення ефективності місцевого оподаткування можливе за умови поєднання фінансової децентралізації з чітким державним регулюванням та прозорими механізмами контролю, що є важливим орієнтиром для подальшого вдосконалення системи місцевих податків і зборів в Україні.

3.3. Напрями вдосконалення правового регулювання місцевих податків і зборів в Україні

Удосконалення правового регулювання місцевих податків і зборів в Україні є одним із ключових завдань розвитку системи публічних фінансів та посилення фінансової спроможності територіальних громад. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення місцевого оподаткування, попри наявність базових законодавчих актів - насамперед Податкового кодексу України та Бюджетного кодексу України, - потребує подальшого реформування з урахуванням практичних викликів та європейських стандартів децентралізації [2; 3].

Одним із першочергових напрямів удосконалення є розширення фінансової автономії органів місцевого самоврядування. На практиці їх

податкові повноваження залишаються обмеженими вичерпним переліком місцевих податків і зборів, що визначений на державному рівні. Доцільним є поступове розширення інструментів впливу місцевих рад на податкову політику, зокрема шляхом надання більшої свободи у встановленні ставок та запровадженні місцевих податкових стимулів у межах загальнодержавної системи.

Другим важливим напрямом є удосконалення механізмів адміністрування місцевих податків і зборів. Практика свідчить про наявність проблем із повнотою обліку об'єктів оподаткування, своєчасністю надходжень та ефективністю контролю. Вирішення цих проблем можливе шляхом подальшої цифровізації податкових процесів, інтеграції реєстрів та посилення інформаційної взаємодії між органами місцевого самоврядування і Державною податковою службою України [2].

Третім напрямом є забезпечення стабільності податкового законодавства. Часті зміни до Податкового кодексу України ускладнюють довгострокове планування місцевих бюджетів та знижують передбачуваність податкової політики. У цьому контексті доцільним є запровадження більш стабільних правил оподаткування з обмеженням частоти змін базових елементів місцевих податків.

Четвертим напрямом виступає вдосконалення системи міжбюджетного вирівнювання. Значна диференціація економічного розвитку територіальних громад призводить до нерівномірності податкових надходжень. Тому необхідним є удосконалення механізмів дотаційності та субвенційності з метою забезпечення фінансової рівноваги між регіонами при збереженні стимулів до нарощування власної доходної бази.

П'ятим важливим напрямом є підвищення ефективності податкового стимулювання економічного розвитку громад. Органи місцевого самоврядування повинні мати більш гнучкі інструменти встановлення податкових пільг для інвесторів, малого та середнього бізнесу, що сприятиме створенню нових робочих місць і розвитку місцевої економіки.

Окремо слід виділити необхідність гармонізації податкового та бюджетного законодавства, оскільки наявні колізії між цими нормативними актами ускладнюють практичне застосування норм та планування місцевих бюджетів. Усунення таких суперечностей дозволить підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні.

Узагальнюючи, можна виокремити основні напрями реформування системи місцевого оподаткування в Україні:

1. розширення фінансової автономії територіальних громад;
2. цифровізація та модернізація адміністрування податків;
3. підвищення стабільності податкового законодавства;
4. удосконалення міжбюджетного вирівнювання;
5. посилення податкового стимулювання економічного розвитку;
6. гармонізація бюджетного та податкового законодавства.

Таким чином, реалізація зазначених напрямів дозволить підвищити ефективність правового регулювання місцевих податків і зборів, зміцнити фінансову основу місцевого самоврядування та забезпечити більш збалансований соціально-економічний розвиток територіальних громад України.

ВИСНОВКИ

У межах міждисциплінарної курсової роботи здійснено комплексний аналіз правового регулювання місцевих податків і зборів в Україні, досліджено його теоретичні засади, нормативно-правову базу, особливості практичного застосування, а також визначено проблеми чинного законодавства та напрями його удосконалення.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що місцеві податки і збори є важливою складовою податкової системи України та ключовим джерелом формування дохідної частини місцевих бюджетів. Вони виконують фіскальну, регулюючу та стимулюючу функції, забезпечуючи фінансову основу функціонування органів місцевого самоврядування та реалізацію принципів децентралізації публічної влади.

Визначено, що місцеві податки і збори мають чітко визначену законодавчу структуру, яка закріплена у Податковому кодексі України. До них належать податок на майно, єдиний податок, туристичний збір та збір за місця для паркування транспортних засобів. Кожен із цих податків має власну правову природу та економічне призначення, що забезпечує їх різноспрямований вплив на розвиток територіальних громад.

Аналіз нормативно-правової бази засвідчив, що система місцевого оподаткування ґрунтується на поєднанні централізованого державного регулювання та обмеженої фінансової автономії органів місцевого самоврядування. Така модель забезпечує єдність податкової системи держави, однак водночас обмежує можливості громад щодо формування власної податкової політики.

Дослідження повноважень органів місцевого самоврядування показало, що вони відіграють важливу роль у встановленні місцевих податків, визначенні ставок у межах законодавства та формуванні місцевих бюджетів. Водночас їх вплив на податкову систему залишається обмеженим через жорстке державне регулювання.

У роботі також виявлено основні проблеми чинного законодавства у сфері місцевого оподаткування, серед яких:

1. обмеженість податкової автономії місцевих органів влади;
2. нестабільність податкового законодавства;
3. нерівномірність податкової бази між територіальними громадами;
4. недосконалість адміністрування податків;
5. недостатня узгодженість податкового та бюджетного законодавства.

Аналіз зарубіжного досвіду засвідчив, що ефективні моделі місцевого оподаткування базуються на високому рівні фінансової децентралізації, розширенні податкових повноважень громад та прозорих механізмах міжбюджетного вирівнювання. У цьому контексті особливо корисним є досвід країн ЄС, де місцеві податки становлять значну частку доходів муніципалітетів.

Запропоновані напрями вдосконалення правового регулювання включають розширення фінансової автономії громад, цифровізацію адміністрування податків, підвищення стабільності законодавства, удосконалення міжбюджетного вирівнювання, посилення податкового стимулювання економічного розвитку та гармонізацію бюджетного і податкового законодавства.

Отже, можна зробити висновок, що ефективність системи місцевих податків і зборів в Україні безпосередньо залежить від рівня законодавчого забезпечення, якості адміністрування та ступеня фінансової самостійності територіальних громад. Подальше вдосконалення правового регулювання у цій сфері є необхідною умовою зміцнення місцевого самоврядування та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 30.04.2026)
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 30.04.2026)
3. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 30.04.2026)
4. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 30.04.2026)
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення: 30.04.2026)
6. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15> (дата звернення: 30.04.2026)
7. Кучерявенко М. П. Податкове право України. Харків : Право, 2021. 528 с.
8. Гетьман О. О. Фінансове право України. Київ : Алерта, 2022. 496 с.
9. Дема Д. І. Місцеві фінанси. Київ : КНЕУ, 2020. 312 с.
10. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України. Київ : Знання, 2019. 487 с.
11. Бойко М. Д. Податкова система України. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 368 с.

12. Коваленко Д. І. Бюджетна система України. Київ : ЦУЛ, 2022. 400 с.
13. Мельник П. В. Податкова політика України. Ірпінь : УДФСУ, 2020. 362 с.
14. Олійник А. Ю. Місцеві податки і збори в умовах децентралізації // Економіка та держава. 2022. № 5. С. 45–49. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2022/10.pdf
15. Петрова І. Л. Формування доходів місцевих бюджетів України // Фінанси України. 2021. № 8. С. 77–85. URL: https://finukr.org.ua/?page_id=722&lang=uk
16. Савченко О. В. Правове регулювання місцевого оподаткування // Юридична наука. 2023. № 3. С. 112–118. URL: <http://www.lawscience.com.ua/article/view/2023-3-savchenko>
17. Ткаченко Н. М. Податкові надходження до місцевих бюджетів // Економіка України. 2022. № 2. С. 56–63. URL: http://www.economukraine.com.ua/2022_2/tkachenko.pdf
18. Шевчук С. В. Роль місцевих бюджетів у розвитку регіонів // Регіональна економіка. 2021. № 4. С. 90–97. URL: <https://re.gov.ua/article/2021-4/shevchuk>
19. Іванова Т. В. Проблеми місцевого оподаткування в Україні // Економічний простір. 2023. № 182. С. 34–39. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/182>
20. Ковалчук Л. М. Фінансова децентралізація в Україні // Економіка і держава. 2022. № 7. С. 22–27. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/7_2022/kovalchuk.pdf
21. OECD. Fiscal Federalism 2020: Making Decentralisation Work. Paris : OECD Publishing, 2020.
22. World Bank. Ukraine Public Finance Review. Washington, 2021. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35835>

23. European Commission. Taxation trends in the European Union. Brussels, 2022. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs
24. Міністерство фінансів України. Звіт про виконання місцевих бюджетів за 2023 рік. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/report_local_budget_2023.pdf
25. Рахункова палата України. Аудит місцевих бюджетів. 2022. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/audit_local_budget_2022.pdf
26. Децентралізація в Україні: результати реформи. Київ, 2023. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/832/Report_2023.pdf
27. Бюджетна декларація 2023–2025. Міністерство фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Budget_declaration_2023-2025.pdf
28. Міністерство фінансів України : аналітика. URL: <https://mof.gov.ua/uk>
29. Державна податкова служба України : звіти та статистика. URL: <https://tax.gov.ua>
30. Децентралізація в Україні : офіційний портал. URL: <https://decentralization.gov.ua>